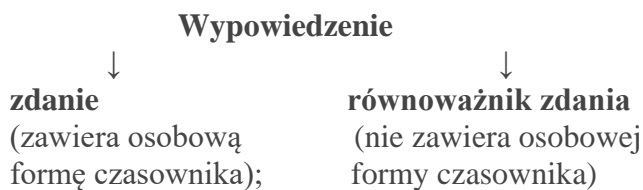

Wypowiedzenie

Wypowiedzenie składa się z zespołu wyrazów zawierających logiczną treść i połączonych ze sobą według reguł gramatyki.

Wypowiedzenie jest pewnym odcinkiem w toku naszego mówienia, a zarazem – celową konstrukcją, za pomocą której możemy porozumieć się z mamą, tatą, koleżanką. Słowem – skomunikować się z odbiorcą (rozmówcą). To ważna funkcja wypowiedzeń.

Rodzaje wypowiedzeń

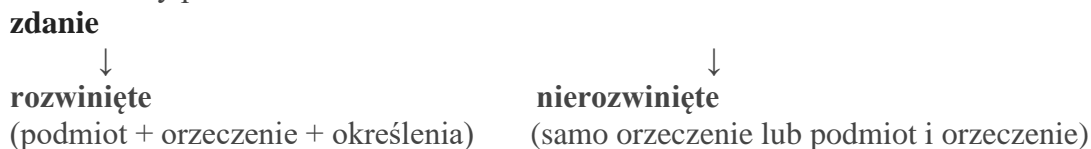

Zdanie

Zdanie to czasownik w formie osobowej albo zespół wyrazów zawierających formę osobową czasownika, tworzących sensowną i zgodną gramatycznie całość.

Rodzaje zdań

Podstawowy podział:

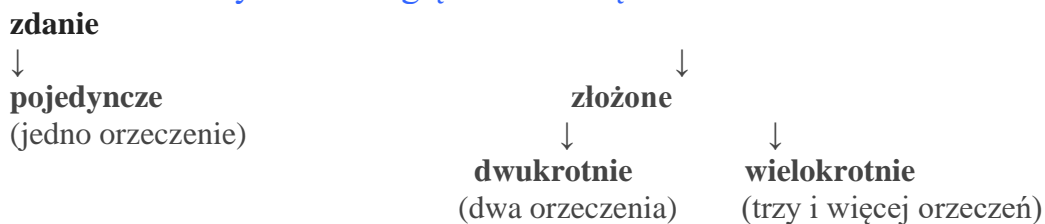
Zdanie nierozwinięte

Idź! (podmiot domyślny + orzeczenie)

Zdanie rozwinięte

Idź Marysiu z dziennikiem do domu i nie wracaj bez tatusia!
(grupa orzeczenia rozbudowana o określenia).

Zdania dzielimy też ze względu na liczbę orzeczeń.

Zdanie pojedyncze

*Pies przebiegł przez ulicę.
Lampka świeciła jasno.*

Zdanie złożone

- **dwukrotnie**

*Pies wybiegł już, lecz zauważył kota.
Ponieważ lampka świeciła jasno, zacząłem czytać książkę.*

- **wielokrotnie**

*Pies wybiegł już, lecz zauważył kota i z podkulonym ogonem wrócił na chodnik.
Ponieważ lampka świeciła jasno, więc usiadłem w fotelu i zacząłem czytać książkę.*

Równoważnik zdania

Główną cechą tego wypowiedzenia jest **brak w nim czasownika w formie osobowej (orzeczenia)**. Taką formę można jednak poprawnie i sensownie wprowadzić – na podstawie kontekstu.

A czynimy to w sposób następujący:

równoważnik zdania

*Za minutę odlot balonu!
Co z granatem? Ekspłodował!
Ale parno !
Kto tam?
Na ramię broń !*

zdanie

*Za minutę odleci balon!
Co stało się z granatem? Ekspłodował!
Ale jest parno!
Kto puka ?
Weźcie broń na ramię !*

Uwaga!

Równoważnikami zdań posługujemy się przeważnie w języku potocznym. Jest to czynność naturalna wtedy, gdy chcemy oszczędzać czas (np. wymienić informacje przed odjazdem pociągu na kolonie) i pominąć zbędne elementy wypowiedzi. Używanie długich zdań wydaje się w niektórych okolicznościach nienaturalne, śmieszne. Dziwnie brzmiałoby, gdybyśmy słysząc np. pukanie do drzwi mówili długie zdania, zamiast krótkiego: „Kto tam?”

Równoważniki spotyka się także w przysłowiacz, np.

*Komu w drogę, temu czas.
Panu Bogu świeczkę i diabłu ogarek.
Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie.*

Imiesłowy równoważnik zdania

Powinieneś dobrze go zapamiętać i umieć zamienić na zdanie, bowiem polecenia typu: zamień imiesłowy równoważnik zdania na zdanie podrzędne (w zdaniu złożonym) – zdarzają się na egzaminach dość często.

Przykład:

(1) **Wróciwszy z dyskoteki**, (2) opowiedział rodzicom o swojej przygodzie.

Imiesłowy równoważnik zdania podrzędne okolicznikowego czasu (1) możemy zamienić na zdanie podrzędne, wprowadzając orzeczenie oraz spójnik podrzędności:

(1) **Gdy wrócił z dyskoteki**, (2) opowiedział rodzicom o swojej przygodzie.

(1) – zdanie po zamianie (2) – zdanie nadrzędne

Inne rodzaje wypowiedzeń

Wśród wypowiedzeń nieczasownikowych (bez czasownika) spotykamy **wykrzyknienia**. Za pomocą takich wołaczy, wykrzykników, które odzwierciedlają uczucia, przekazujemy swoje stany emocjonalne, np.

O rety!

Do diabła!

Tam do licha!

W odróżnieniu od równoważników zdań – nie można do tych krótkich konstrukcji wprowadzić orzeczeń w żadnej formie.

Wypowiedzenie a cel wypowiedzi

Gdy mówimy o czymś – przeważnie kierujemy się określonym celem.

Ze względu na cel wypowiedzi rozróżniamy:

- oznajmujące (zdania i równoważniki zdań)
- pytające
- rozkazujące

Każde z wymienionych zdań możemy wymawiać z silnym zabarwieniem uczuciowym.

Przecież w momentach złości i strachu, radości i gniewu – krzyczymy, rozkazujemy, mówimy głośno.

Dlatego: każde ze zdań może być jednocześnie wykrzyknikowe, jeśli kończy się znakiem graficznym „!”

Ludzie, pomóżcie mi!

Ale pożar!

Chodźże szybciej!

Wypowiedzenia oznajmujące

Jak sama nazwa wskazuje – oznajmują nasz sąd o czymś lub o kimś, przy ich pomocy opowiadamy o tym, co się dzieje lub będzie działo, np.:

Gdybyś wcześniej pił więcej tranu, mógłbyś teraz być wyższy ode mnie. (zdanie)

Już po piątej, koniec szkoły. (równoważnik)

Jeszcze nie było dzwonka na lekcję. (zdanie)

Głupio mi! (równoważnik)

Równoważnikami zdań oznajmujących posługujemy się często w mowie potocznej, gdy chcemy szybko przekazać jakąś wiadomość. Zawsze w trakcie mówienia obniżamy ton głosu na końcu takiego wypowiedzenia.

Wypowiedzenie pytające

Odróżnia je od innych znak graficzny (?) umieszczany, jak wiadomo, na końcu zdania.

Zwracamy się do kogoś z pytaniem i oczekujemy odpowiedzi, np.

Idziesz do kina?

Masz zamiar mnie okłamać?

Kiedy wyjeżdżasz?

Pytanie może obejmować:

- element wypowiedzi – np.

Kto was wczoraj przepytawał z matmy? (nie wiemy tylko, kto to zrobił)

- całą treść wypowiedzi – np.
Czy on wrócił? (nie wiemy skąd, ba, nie wiemy nawet, czy wrócił, kto i jak)
Charakterystyczne, że wyraz, do którego odnosi się pytanie – zawsze akcentujemy silniej, a na końcu wypowiedzi – podnosimy ton głosu:
Kiedy zjemy ten obiad?
Czy Paweł przyszedł do domu?

Wypowiedzenie rozkazujące

W zdaniach i ich równoważnikach słyszymy prośby, rozkazy (najczęściej w postaci czasowników w trybie rozkazującym):

Stój!
Przestań tyle gadać!
Odwiedzimy panią w niedzielę.
Posprzątaj szybko swój pokój!
Niech on mnie nie wyprowadza z równowagi.

Pytanie retoryczne

To specyficzna odmiana wypowiedzenia pytającego, której używają szczególnie poeci w swych wierszach oraz autorzy podniosłych przemówień. Jest to pytanie zadane nie dla uzyskania odpowiedzi, lecz w celu wzmocnienia uwagi odbiorcy, skłonienia do przemyśleń na określony temat, podkreślenia wagi problemu; ewentualnie pytanie, na które odpowiedź jest oczywista i nie oczekuje się odpowiedzi.

Czy nie warto warto walczyć o swoje szczęście?
Czy trzeba wam ciągle o tym przypominać?
Co ty wyprawiasz?!

Związki wyrazów w wypowiedzeniu

Poszczególne wyrazy w zdaniu rozwiniętym albo jego równoważniku wiążą się ze sobą pod względem formy gramatycznej i znaczenia. Dlatego mówimy, że wyrazy tworzą tzw. **zespoły składniowe**. Przeczytajmy zdanie:

Nasz szkolny skarbnik przeprowadził w klasie gruntowną kontrolę.

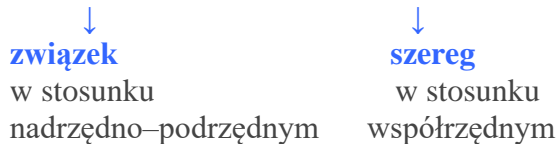
A teraz – podzielmy je na zespoły składniowe:

- skarbnik* (czyj?) *nasz*
- skarbnik* (jaki?) *szkolny*
- skarbnik* (co zrobił?) *przeprowadził*
- przeprowadził* (gdzie?) *w klasie*
- przeprowadził* (co?) *kontrolę*
- kontrolę* (jaką?) *gruntowną*

Utworzyliśmy aż sześć związków wyrazowych, w których mamy:

- człony nadrzędne** (określane, te, z pozycji których stawiamy pytania)
- człony podrzędne** (określające, te, które odpowiadają na pytania).

zespół składniowy

Związek – to zespół wyrazów, z których jeden pozostaje podrzędny w stosunku do drugiego.

Mamy trzy rodzaje związków podrzędnych:

- **związek rządu**
- **związek zgody**
- **związek przynależności**

Jak je od siebie odróżnić?

Każdy z wyrazów w związku należy... podmieniać (przez przypadki lub osoby) i sprawdzić, czy zmieni się wyraz podrzędny, jeżeli zmienimy formy wyrazu nadrzędnego.

- Jeśli podczas odmiany zmieniają się formy gramatyczne obu wyrazów, mamy do czynienia ze **związkiem zgody**.
- Jeśli natomiast zmienia się tylko jeden, ze **związkiem rządu**.

dom ojca

- D. domu ojca
- C. domowi ojca
- B. dom ojca
- N. domem ojca

Wyraz nadrzędny rządzi tylko jednym przypadkiem wyrazu podrzędnego (związek rządu)

ładna pogoda

- D. ładnej pogody
- C. ładnej pogodzie
- B. ładną pogodę
- N. ładną pogodą

Formy wyrazu podrzędnego zgadzają się z formami wyrazu nadrzędnego (związek zgody)

idę tam

tam jest wyrazem nieodmiennym – to związek przynależności (związek przynależności)

Zapamiętaj!

- **Związek zgody** – wyraz podrzędny ma formy dostosowane do form wyrazu nadrzędnego. Taka zgodność występuje w zakresie przypadku, liczby i rodzaju, np. *czyste powietrze, one pracowały*.
- **Związek rządu** – wyraz nadrzędny wymaga zastosowania wyrazu podrzędnego w określonym przypadku. To związki typu: *książka kolegi, przestuchanie świadka*.
- **Związek przynależności** – nie ma żadnej zależności wyrazu podrzędnego od nadrzędnego. Tworzą go zespoły typu:
 - *szliśmy śpiewając* (imiesłów przysłówkowy współczesny),

- *mówiliście głośno* (przysłówek),
- *przyjdę jutro* (przysłówek),
- *uśmiechał się pod wąsem* (wyrażenie przyimkowe).

Źródło: www.aleklasa.pl